

Ключевые слова: педагогическая технология, критериальные параметры технологий, технологизация

ZIAZIUN I.

EDUCATIONAL PARADIGM AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE MEASURES OF EDUCATIONAL PHILOSOPHY

The main paradigms of the development of the philosophy and the theories of education are discussed in the given article. The pedagogical technologies necessary for the give procedure are taken into consideration. The author revealed the logical process of the concept of the pedagogical technologies.

Keywords: *pedagogical technology, criteria and parameters of technology, technolization.*

УДК 37.013:001.5

НИЧКАЛО Н.Г.

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ШКІЛ

У статті здійснено аналіз проблем педагогічної освіти у контексті діяльності вітчизняних і зарубіжних наукових шкіл.

Ключові слова: *педагогічна освіта, наукові школи, формування вченого-початківця, традиції наукових шкіл.*

Педагогічна освіта – це особлива складова системи освіти. Особливість її в підготовці педагогів для різних освітньо-виховних систем і навчальних закладів.

В «Українському педагогічному словнику» Семена Гончаренка викладено два тлумачення поняття «педагогічна освіта». Перше – це система підготовки педагогічних кадрів (учителів, вихователів та ін.) для загальноосвітньої школи та інших навчально-виховних закладів у педагогічних університетах, інститутах, училищах, університетах; у широкому розумінні – підготовка педагогічних і науково-педагогічних кадрів для навчальних закладів усіх типів, включаючи професійно-технічні, середні спеціальні й вищі [1, 252]. Друге значення – «сукуп-

ність знань, здобутих в результаті цієї підготовки» (там само). Таке визначення суті цього поняття, безумовно, акумулює в собі ідеї й організаційно-управлінські підходи та реальний стан розвитку педагогічної освіти радянської доби.

Слід визнати, що в розвитку педагогічної освіти в колишньому СРСР було багато позитивного як у концептуальних підходах, так і в їх реалізації не зважаючи на жорстке ідеологічне регулювання. До речі, яскравим підтвердженням цього може бути Полтавський державний педагогічний інститут ім. В. Короленка (нині – Полтавський педагогічний університет), ректором якого впродовж 15 років був талановитий вчений – організатор вищої педагогічної освіти Іван Зязюн.

У навчально-методичному посібнику «Педагогіка добра: ідеали і реалії» тодішній полтавський ректор (нині – академік АПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих) наводить 10 основоположних принципів життєдіяльності педагогічного інституту. Звернемося до змісту лише трьох з них – шостого, сьомого й восьмого:

6. Педагогіка – мистецтво (К.Д. Ушинський), його творення – індивідуальний розвиток педагогічних можливостей кожного студента (формування педагогічної майстерності – А.С. Макаренко).

7. Основа духовності Краса і Добро («філософія серця» Г.С. Сковороди), основа наукового пошуку – Істина.

8. У поєднанні Істини, Краси і Добра відбір учнівської молоді на учительську професію за «сродною працею» (Г.С. Сковорода) [2, 108].

Не будемо коментувати змісту цих принципів, лише зазначимо, що й через 32 роки, що минули після їх обґрунтування, залишаються вони надзвичайно актуальними.

Як відомо, впродовж останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття у світі відбувалися глобальні трансформації, соціально-економічні зміни, стрімкий інформаційно-технологічний розвиток. Усе це не могло не вплинути на освіту, зокрема, на педагогічну, яка за своєю суттю об'єктивно мала бути випереджувальною. Трансформаційні процеси спричинили зміни в поняттєво-термінологічному апараті педагогіки, як «системі педагогічних термінів, сукупність значень яких являє собою систему педагогічних понять (тотожну їй)» [3, 174].

У зв'язку з цим значно поглиблюється і розширюється зміст поняття «педагогічна освіта». Поряд з наведеним вище тлумаченням його значення доповнюється аспектом підготовки педагогічного персоналу для реалізації концепції неперервної освіти – освіти впродовж життя, зокрема професійного навчання на виробництві, професійного навчання і перенавчання незайнятого населення, додаткової освіти різних категорій громадян, у тому числі й третього віку. Отже, на початку ХХІ століття це поняття набуло ширшого значення, оскільки його зміст охоплює і професійно-педагогічну підготовку громадян, причетних до освітньо-виховної діяльності в різних соціально-культурних і виробничих системах.

Водночас слід зазначити, що до особистості вчителя, до якості його професійно-педагогічної діяльності, до нього – як до суб'єкта навчально-виховного процесу, суб'єкта педагогічного спілкування висувуються нові, зрілі вимоги. У свою чергу, це помітно впливає на розширення комплексу взаємопов'язаних завдань, що покладаються на педагогічну освіту, зокрема:

а) створити необхідні соціально-культурні і соціально-економічні умови для розвитку особистості студента вищого навчального закладу – майбутнього педагога, для його фундаментальної загальнокультурної підготовки, формування високих морально-етичних якостей, любові до педагогічної професії, відданості їй;

б) сприяти професійному становленню, самовдосконаленню педагогів;

в) стимулювати інноваційну діяльність у різних освітньо-виховних системах, педагогічну творчість, що дає можливість піднятися на рівень педагогічної майстерності [4, 15-20].

Розв'язання цих завдань потребує постійної уваги до реалізації принципу наступності. У зв'язку з цим доцільно звернутися до висновку, обґрунтованого Карлом Поппером. Цей видатний британський філософ, логік і соціолог пише: «Ми не можемо все розпочинати з чистого аркуша, маємо спиратися на те, що було зроблено в науці до нас ...У науці ми прагнемо до прогресу, а це означає, що ми змушені спиратися на своїх попередників». На нашу думку, це положення має методологічне значення для різних галузей наукового знання – і гуманітарних, і соціально-економічних, і технічних, і медич-

них та інших. Його осмислення об'єктивно потребує звернення до історії розвитку науки. На різних історичних етапах змінювалися функції науки в соціальному житті. Так, в епоху становлення природознавства наука відстоювала в боротьбі з релігією своє право брати участь у формуванні світогляду. В ХІХ столітті до світоглядної функції додалася функція – бути продуктивною силою. А в першій половині ХХ століття народилася й утвердилася ще одна функція – соціальна. Вона «... стала перетворюватися в соціальну силу, впроваджуючись у різні сфери соціального життя й регулюючи різні види людської діяльності. У сучасну епоху в зв'язку з глобальними кризами виникає проблема пошуку нових світоглядних орієнтацій людства. У зв'язку з цим переосмислюються і функції науки. Її домінування в системі цінностей культури багато в чому було пов'язано з її технологічною функцією. Сьогодні важливим є органічне поєднання цінностей науково-технологічного мислення з тими соціальними цінностями, котрі представлені, моральністю, мистецтвом, релігійним і філософським досягненням світу» [5, 674].

У зв'язку з цим наголосимо на винятково важливій ролі синергетики як напряму і загальнонаукової програми міждисциплінарних досліджень, спрямованих на вивчення процесу самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур у відкритих фізичних, біологічних, соціальних, когнітивних, інформаційних, екологічних та інших системах. Ідеї синергетики, як відомо, були запропоновані та обґрунтовані (Брюссельський вільний університет та американська синергетична школа) Пригожиним та Г. Хакеном (ФРН) на рубежі 60-70-х років минулого століття. «Згідно з синергетичним підходом, самоорганізація складних систем спрямовується від хаосу до дедалі більшої впорядкованості на основі певних параметрів порядку й узагальненої синергетичної інформації відповідно до певних патернів (моделей). У процесі самоорганізації системи відбувається виникнення і самопородження смислу її розвитку, своєрідне прагнення системи до майбутньої віддаленої її впорядкованості...» [6, 580-581] Цей висновок філософів має ключове значення для методологічного обґрунтування діяльності і постійної взаємодії наукових шкіл, у тому числі й з проблем педагогіки та її різних субдисциплін.

Звернемося до сучасного тлумачення поняття наукова школа. «Наукова школа – це професійна співдружність людей, що сформувалася під егідою особистості ученого-лідера. Вона займається активною дослідницькою роботою в новому актуальному напрямі й об'єднана ідеями, методиками, науковими традиціями, що розширюються співробітництвом, пошуком нових фактів. У науковій школі висуваються гіпотези, концепції, теорії. У ній не бояться дискусій, а навпаки – прагнуть до них. Тут є все для свободи творчості» [14, 10]. У цьому визначенні, обґрунтованому львівським вченим Дмитром Зербіно, є та глибина і перспектива, які доцільно враховувати в організації науково-дослідної діяльності в сучасних умовах. У зв'язку з цим наголосимо на важливості цілісного дослідження проблеми становлення і розвитку педагогічних наукових шкіл у різних країнах, виявлення подібного і відмінного в цьому явищі на національних, регіональних та міжнародних рівнях.

Сьогодні можна наводити безліч прикладів, які свідчать, що у формуванні вченого-початківця, в його становленні винятково важливу роль відіграла певна наукова школа. Той чи інший структурний підрозділ може набути статусу наукової школи лише тоді, коли він розробляє оригінальну ідею, авторську чи колективну концепцію, що створює основу нового напрямку в науці. Автор цієї статті, як дослідник-початківець з Львівщини, де розпочинала свою педагогічну діяльність, сформувалася в лоні двох московських наукових шкіл – Е.Г. Костяшкіна і С.Я. Батишева. Кожна з цих шкіл мала свої, притаманні тільки їй ознаки, глибокі традиції, а найважливіше - особливу наукову атмосферу, психологічний клімат радості від найменших успіхів, утвердження їх і визнання. Мої наукові вчителі були відданими своїй ідеї, послідовними і наполегливими в її дослідженні впродовж життя, непримиренними і впертими, коли їхні ідеї фальсифікувалися, «блокувалися», а бувало спотворювалися. Незважаючи на ідеологічний контроль та різні адміністративні обмеження радянської доби, і Костяшкін і Батишев були учасниками гострих науково-педагогічних дискусій, на які запрошували не тільки своїх учнів, а й опонентів.

Взаємодія різних наукових шкіл – важливе джерело їх творчості. Так, наукова школа академіка С.Я. Батишева, що цілісно і комплексно досліджувала проблеми професійної педагогіки,

була тісно пов'язана з науковою школою академіка М.І. Махмутова, творчі пошуки якого і його послідовність спрямовувалися на реалізацію концепції проблемного навчання. Така тісна взаємодія московської і казанської наукових шкіл була джерелом народження нових ідей і концепцій, котрі експериментально перевірялися в різних республіках колишнього СРСР, в тому числі й в Україні.

Українська наукова школа педагогічної майстерності – ще один переконливий приклад відданості її наукового лідера академіка І.А. Зязюна цій благодатній і життєдайній ідеї. Впродовж трьох десятиліть пройдено складний шлях боротьби за право цієї ідеї на життя, її утвердження, що знайшло виявлення в створенні і введенні до навчальних планів курсу педагогічної майстерності, відкритті майже в усіх педагогічних інститутах кафедр педагогічної майстерності. Втілення ідеї в життя не було оптимістичним і радісним. Далеко не скрізь вона прижилася. Впродовж останнього десятиліття в класичних університетах (і не тільки в них) педагогічний компонент (і теоретичний, і історичний, і практичний) значно звузився, зникли кафедри педагогічної майстерності.

Глибокий філософсько-педагогічний аналіз цих процесів привів І.А. Зязюна до такого висновку: У розвитку вищої педагогічної освіти в Україні ХХ – на початку ХХІ ст. виокремлюються дві тенденції: перетворення педагогічних інститутів на педагогічні університети; трансформації педагогічних університетів у класичні. За умови збереження такої тенденції можна прогнозувати повну втрату системи вищої педагогічної освіти в нашій державі, котра є великим національним надбанням.

Свої аргументи щодо необхідності цілісного дослідження проблем педагогічної майстерності лідер цієї наукової школи І.А. Зязюн обґрунтовує такими чинниками, які набули поширення:

- глобалізацією освітнього простору, що об'єктивує спільність професійної проблематики працівників освіти і уможливлює доступ до будь-яких інформаційних масивів;
- формуванням вільного ринку освітніх послуг у сфері додаткової професійної освіти (недержавні заклади, фірми, вузи), що створює ситуацію конкуренції і водночас потребує якісної підготовки слухачів за відсутності державного стандарту такої якості;

- формуванням професійно-педагогічного співтовариства, носія принципово нової освітньої культури, яка фіксується на рівні міжнародних документів про освіту й культуру, що проголошують спільність таких принципів діяльності в сфері освіти, як гуманізація, гуманітаризація, демократизація, толерантність, неперервність та ін.;
- виробленням культурної, концептуальної, технологічної множинності підходів до вирішення проблем освіти, що вимагає професійно-особистісного самовизначення і соціальної відповідальності за свій вибір;
- недосконалістю сучасного програмно-методичного забезпечення підготовки вчителя, формування і розвитку його педагогічної майстерності в умовах неперервної освіти;
- відсутністю законодавчої бази, що регламентує становлення і розвиток системи неперервної педагогічної освіти.

Новим кроком, спрямованим на розв'язання цих проблем на початку ХХІ століття, стало заснування Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України (20 лютого 2007 р.). Його стратегічна мета: забезпечити системну науково-дослідну діяльність, спрямовану на теоретико-методологічне обґрунтування державної політики у професійній підготовці педагогів нової генерації та обґрунтування теоретичних і методичних засад розвитку освіти дорослих в умовах неперервної освіти – освіти впродовж життя на основі врахування світових тенденцій, вітчизняного досвіду та перспективних потреб Української держави.

В умовах сучасного зближення народів, їхніх культур, неодмінною складовою яких є освіта, цікавим і повчальним є досвід розвитку наукових педагогічних шкіл однієї з наших найближчих сусідок – Польщі.

Так, наукова школа з проблем педагогіки праці зародилася в 70-х роках минулого століття. її основоположник Тадеуш Новацький майже чотири десятиліття тому обґрунтувавши теоретичні й методичні засади педагогіки праці, створив теорію професійних кваліфікацій і теорію професійного навчання. Провідну мету професійної освіти вчений вбачає у вихованні Людини – Громадянина – Трудівника. Як зазначає його учень Зігмунт Вятровський, «важливим здобутком професора Т. Новацького є створення таких фундаментальних праці як "Про-

фесієзнавство» (1998), «Лексикон педагогіки праці» (2004) Ці дві праці є свідченням величезного творчого потенціалу професора ....

Впродовж багатьох років вчений керує Загальнопольським методологічним семінаром педагогіки праці. На нашу думку, заслуговують високої оцінки:

- понад 40 авторських наукових праць, а серед них і ті, що перевидані за кордоном;
- понад 100 книг, виданих за його редакцією у видавничій серії «Педагогіка професійного навчання»;
- понад 500 наукових статей, науково-методичних рекомендацій, виданих у Польщі та за кордоном [13-14].

Аналіз творчого доробку професора дає підстави для висновку: Тадеуш Вацлав Новацький – видатний педагог ХХ – початку ХХІ століття. Він є основоположником нової наукової дисципліни – педагогіки праці й водночас творцем наукової школи, яка ціле-спрямовано займалася розвитком цієї наукової галузі. Професори Зігмунт Вятровський, Станіслав Качор, Тадеуш Александер, Стефан Квятковський, Францішк Шльосек продовжують чудові ідеї цієї унікальної наукової школи.

Розвитку педевтології, вдосконаленню педагогічної освіти, на нашу думку, сприяє багатолітня системна діяльність наукової школи професора Тадеуша Левовицького.

Одним з яскравих прикладів міжнародної наукової педагогічної школи є багатолітня творча співпраця академіка Російської академії освіти А.П. Біляєвої (якої не стало 3 березня 2007 р.) і польського професора Х. Бернарчика з Інституту технології експлуатації в Радомі. Результат діяльності цієї наукової школи – видання серії монографічних праць у Польщі та Російській Федерації з теорії і методки модульної системи неперервної освіти, автори яких А.П. Біляєва та Х.Бернарчик.

Традиції цих наукових шкіл нині продовжують молоді науковці на нових засадах, зумовлених розвитком у постіндустріальному суспільстві. Підтвердженням цьому є Загальнопольський методологічний семінар, що об'єднує дослідників у галузі професійної педагогіки. Його організовує і проводить іноземний член АПН України професор Ф. Шльосек.

Педагогічна освіта і наука, як ніяка інша галузь культури народу, завдячують своїм успішним розвитком науковим педа-

гогічним школам. Їх засновники та їхні послідовники відкрили нові пласти наукового знання, обґрунтували окремі субдисципліни педагогіки, чим забезпечують поступальний розвиток педагогічної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко Семен. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
2. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Науково-методичний посібник. – К., 2000. – 309 с.
3. Полнский В.М. Словарь по образованию и педагогике. – М.: Высшая школа, 2004. – 512 с.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Виша шк., 2004. – 422 с.
5. Степин В.С. Наука // Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – С. 673-674.
6. Філософський енциклопедичний словник / Голова ред. колегії В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.
7. Вернадский Владимир Иванович // Всемирная энциклопедия: Философия / Главн. науч. ред. и сост. А.А. Грицанов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, Современный литератор, 2001. – С. 159-160.
8. Видатні діячі України минулих століть: Меморіальний альманах. – Євроімідж. – 2001. – С. 98-99.
9. Баландик Р.К. Вернадский Владимир Иванович // Российская педагогическая энциклопедия: В 2 т. / Гл. ред. В.В. Давыдов. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – Т. I. – С. 140-141.
10. Вернадский В.И. Труды по истории науки в России. – М.: Наука. – 1988. – 404 с.
11. Капица П. Эксперимент. Теория. Практика: Статьи выступления. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит.-ры. – 1974. – 287 с.
12. Менделеев Д.И. Границ познанию предвидеть невозможно. – М.: Сов, Россия. – 1991. – 589 с.
13. Тадеуш Вацлав Новацький. Доктор Нопогія Сайка Національного педагогічного університету імені М.І. Драгоманова / За ред. В.П. Андрущенко, Н.Г. Ничкало. – К., 2005. – 41 с.
14. Зербіно Д. Наукова школа: лідер і учні (нова концепція). – Львів: Євровіт, 2001. – 208 с.

НЫЧКАЛО Н.Г.

ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАУЧНЫХ ШКОЛ

В статье осуществлён анализ проблем педагогического образования в контексте деятельности отечественных и зарубежных научных школ.

Ключевые слова: педагогическое образование, научные школы, формирование молодого учёного, традиции научных школ.

NYCHKALO N.G.

PROBLEMS of PEDAGOGICAL EDUCATION In ACTIVITY of SCIENTIFIC SCHOOLS

In the article the analysis of educational pedagogical problems is carried out in the context of activity of domestic and foreign scientific schools.

Key words: pedagogical education, scientific schools, formation of young scientist, traditions of scientific schools.

УДК 378.14

САВЧЕНКО О.Я.

м. Київ, Україна

ЯКІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ І ЧИННИКИ ВПЛИВУ

У статті розглядається якість початкової освіти. Акцент зроблений на сучасних чинниках впливу на якість початкової освіти.

Ключові слова: якість освіти, початкова освіта, підвищення кваліфікації вчителів.

Проблема якості шкільної освіти знаходиться зараз в епіцентрі уваги освітян, батьків і суспільства загалом, хоча саме поняття якості освіти у педагогічному мовленні вживається порівняно недавно. Ще десятиліття тому у цьому контексті говорили про якість знань, контроль, перевірку, оцінювання, відсоток успішності, відсоток учнів, які вступили до ВНЗ, тобто